

Saavutettavuus verkkosisällöissä

Digiä tunnissa -koulutus, 17.5.2023

Miia Kirsi ja Kirsi Yläne, Celia

Sisältö

- Mitä saavutettavuus tarkoittaa sisällöntuottajan näkökulmasta?
- Miten saavutettavuutta säännellään?
- Millaisia ovat saavutettavat verkkosisällöt?
- Saavutettavuuden huomiointi sosiaalisessa mediassa
- Videoiden ja äänitteiden saavutettavuus

- Kysymyksiä, kommentteja, keskustelua

Saavutettavuus

Määritelmiä ja lainsäädäntöä

Saavutettavat sisällöt ovat kaikille helpompia käyttää

- Saavutettavuus on digitaalista esteettömyyttä: kaikenlaiset ihmiset voivat käyttää verkkopalveluja ja niiden sisältöjä
- Palvelut toimivat myös erilaisten apuvälineiden kanssa ja niitä voi muokata omiin tarpeisiin soveltuviksi
 - Teksti puheeksi -toiminto, suurentaminen, värien ja kontrastien muokkaaminen
- Lähikäsitteitä esteettömyys, käytettävyys
- Saavutettavien palveluiden tarve voi olla pysyvää, tilapäistä tai tilannesidonnaista.
- Hyödyttää suurta joukkoa ihmisiä!

”One size fits all” vaiko jotain muuta?

- Viime kädessä saavutettavuuden kokemus riippuu käyttäjästä: mikä on saavutettavaa yhdelle, ei välttämättä ole sitä toiselle.
 - Yksilölliset tarpeet, edellytykset ja kokemukset, käytössä olevat laitteet ja niiden käyttöosaaminen jne.
- Osa tarvitsee teknistä saavutettavuutta, esim. sitä, että palvelut toimivat ruudunlukuohjelman kanssa. Toisille on tärkeintä, että sisällöt ovat selkeäkielisiä ja ymmärrettäviä. Osa kaipaa kumpaakin.
- Selkeän kielen käyttäminen ja teknisten vaatimusten noudattaminen takaa yleensä riittävän hyvän lopputuloksen.
- Palautekanava pitää olla, ja myös saavutettavuuspalautteen antamiseen voi kannustaa.
- Toimijan on pidettävä yllä saavutettavuusselostetta.

Pari sanaa apuvälineistä

- Tärkeä osa saavutettavuutta on, että erilaista avustavaa teknologiaa käyttävät ihmiset pääsevät sisältöihin käsiksi.
- Teknologia voi auttaa päätelaitteiden hallitsemisessa tai välittää sisältöjä vaihtoehtoisella tavalla, esim. tekstistä puheeksi -synteeseillä.
- Tunnetuimpia ovat ruudunlukuohjelmat:
 - Välittävät ruudulla näkyvää sisältöä äänenä tai pisteinä pistenäytölle
 - Tutkivat ja tulkitsevat myös taustakoodia ja välittävät siitä tietoa
 - Erikseen hankittavia tai laitteisiin sisäänrakennettuja
 - Tietokoneille ja mobiililaitteille
- Nykyään yleisiä myös erilaiset lue ääneen -painikkeet verkkosivuilla: eivät vastaa toiminnoiltaan ruudunlukuohjelmia, hyvä apu esim. heille, joille lukeminen on hankalaa.

Saavutettavuuden sääntelystä

- Sääntelyn taustalla YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.
- Suomessa etenkin [Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta](#).
 - Koskenut julkista sektoria vuodesta 2019.
 - Uusia palveluita ja tuotteita sääntelyn piiriin kesäkuussa 2025 ns. esteettömyysdirektiivin voimaansaattamisen myötä: mm. sähkökirjat ja niiden lukemiseen käyttävät ohjelmat, yleisöpäätteet, lippuautomaatit, verkkokauppa
- Myös muita lakeja: laki eräiden tuotteiden esteettömyysvaatimuksista, yhdenvertaisuuslaki, rakennetun ympäristön esteettömyyssäädökset jne.

Sääntely nojaa kansainvälisiin standardeihin

- Web Content Accessibility Guidelines eli WCAG, suomeksi [verkkosisällön saavutettavuusohjeet](#)
 - Ylläpito ja kehitys W3C
 - Nykyinen versio 2.1
 - 2.2 julkaistaan piakkoin, 3.0 tekeillä
 - Sisältää neljä pääperiaatetta, joiden alle on listattu yleisiä ohjeita, joita tarkentavat mitattavat onnistumiskriteerit
 - Kriteerit tasoilla A, AA ja AAA
 - Tämänkin koulutuksen ohjeet pohjautuvat WCAG-kriteereihin
- Verkkotekniikoiden ja tekoälyn kehittyminen
 - Teksti puheeksi, puheen tunnistus

Millaista on saavutettava verkkosisältö?

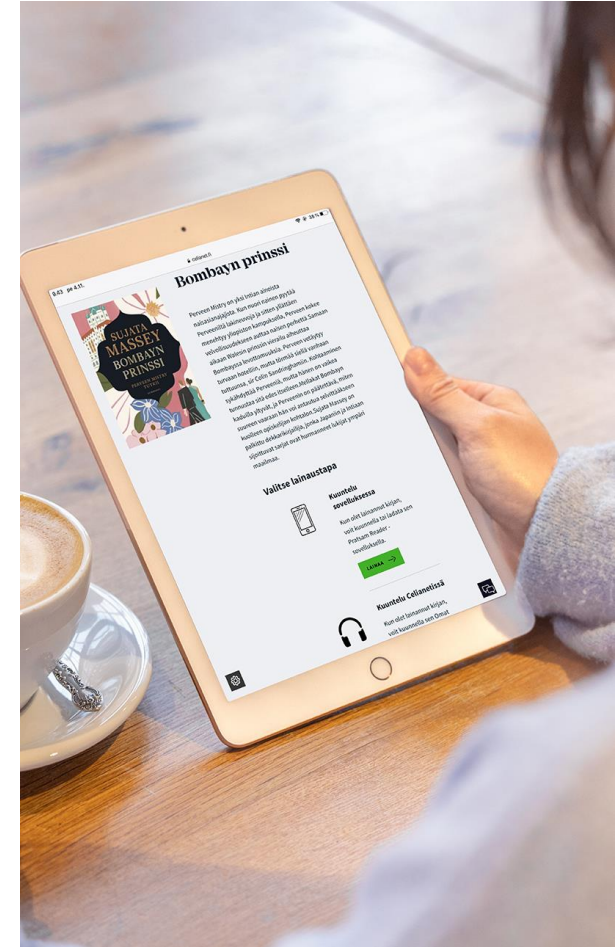
Vinkkejä
sisällöntuottajille

Ymmärrettävä, toimiva, mukautettava

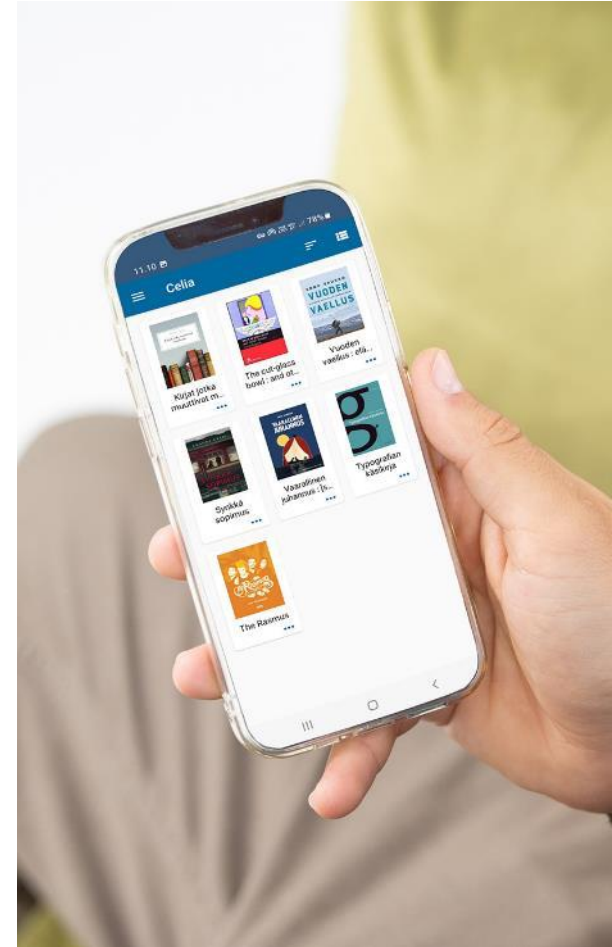
Saavutettava verkkosisältö tai -palvelu on:

- Helposti ymmärrettävissä ja käytettävissä
 - Selkeä kieli ja toiminnot
 - Sisältöä/tietoa monessa muodossa: teksti, kuvat, video
- Teknisesti toimivaa myös apuvälineillä
 - Erilaiset päätelaitteet, näppäimistökäyttö ja ruudunlukuohjelmien tuki
- Mukautettavissa käyttäjän tarpeisiin
 - Suurentaminen, värien ja kontrastien muuttaminen

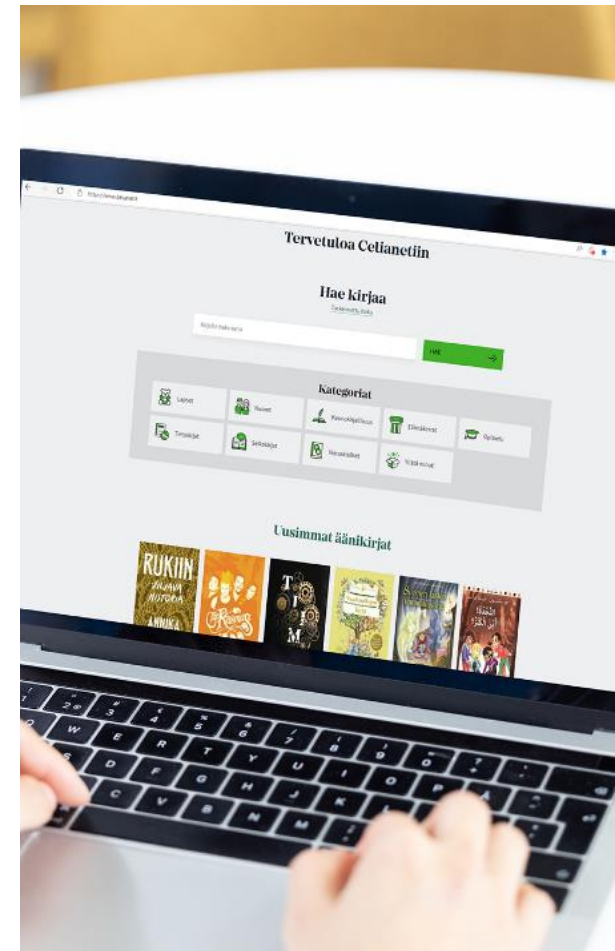
Mitä sisältöjä verkkoon tekevä voi tehdä?

- Tuntea julkaisujärjestelmän ja työkalut: miten ne tukevat saavutettavuutta?
- Kirjoittaa ymmärrettävää ja selkeää kieltä
- Merkitä linkit, otsikot ja vastaavat oikein.
- Selostaa kuvien oleellisen sisällön.
- Hyödyntää eri kanavia ja esitystapoja
- Muistaa saavutettavuuden myös sosiaalisessa mediassa
- Opetella hyödyntämään tarkistustyökaluja.

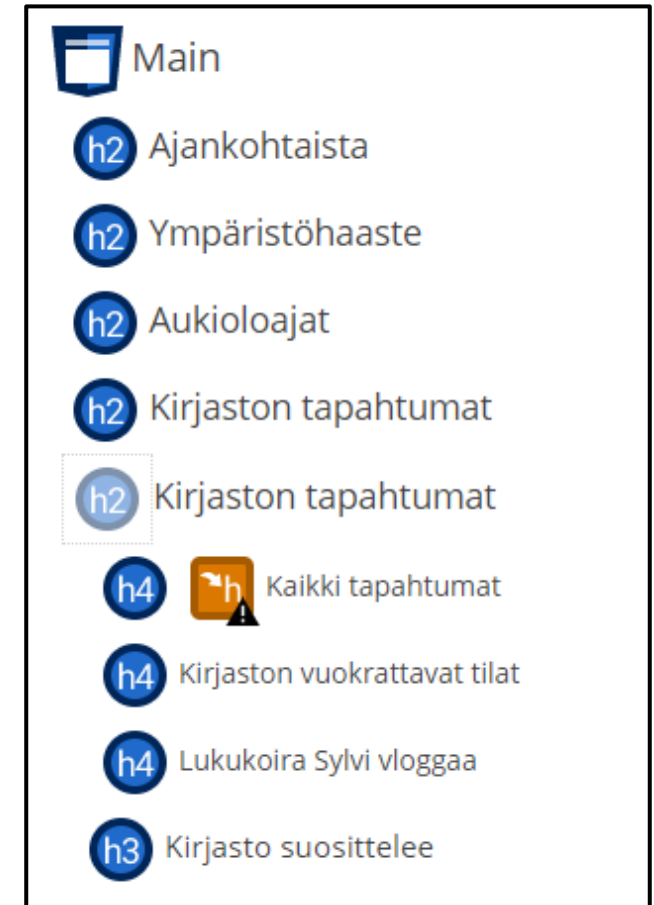
Selkeät ja ymmärrettävät tekstit ja kuvat verkkosivuilla

- Tue silmäilevää lukemista: lyhyet ja melko kapeat tekstikappaleet, luettelot, riittävät väliotsikot.
- Suosi selkeää kieltä ja tavanomaisia ilmaisuja.
- Lue tekstisi ääneen tai lueta kollegalla.
- Varmista, että tekstin ja taustan välillä on riittävä kontrasti.
- Jos käytät kuvia, valitse kuvia, jotka tukevat tekstin sisältöä.
- Anna kuville tarvittaessa tekstivastine.

Otsikoilla rakennetta

- Yhdellä www-sivulla tulisi olla yksi pääotsikko (h1).
- Käytä tekstin jäsentelyyn alaotsikoita (h2-h6) loogisesti. Alaotsikkotasojen yli (h2 -> h4) ei saisi hyppiä.
 - Huom. esimerkiksi sivupalkin tai footerin otsikot voivat poiketa hierarkiasta
- Käytä otsikoita, jotka kuvaavat aiheen hyvin.
- Pelkästään otsikoista pitäisi saada selville sivun pääsisältö:
 - ruudunlukuohjelmien käyttäjät siirtyvät usein otsikosta toiseen.
 - helpottavat silmäilevää lukemista

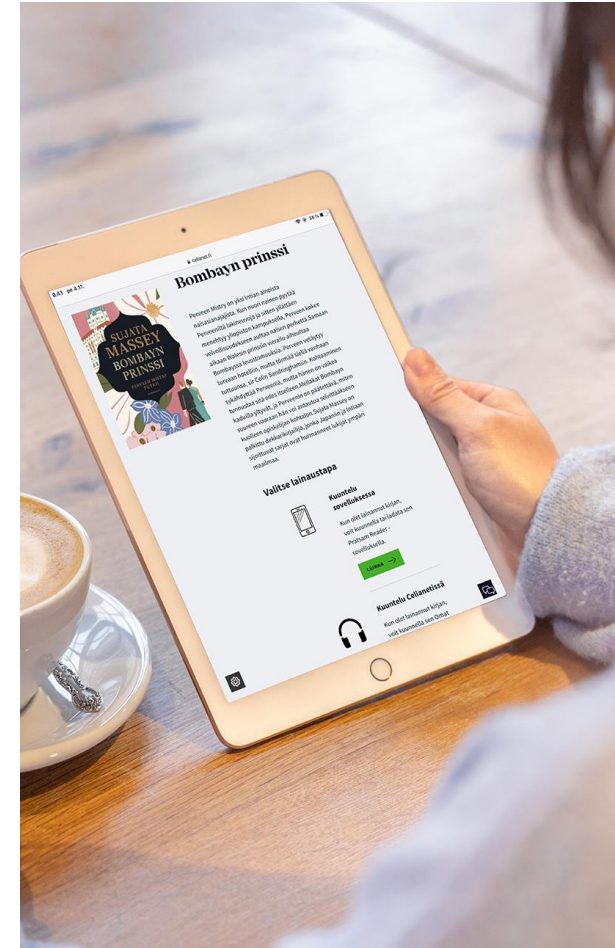

Kuvassa ruutukaappaus WAVE-työkalun otsikkorakennennäkymästä [Kuopion kaupunginkirjaston](#) etusivusta. Huom. ohjelma huomauttaa ylitetystä otsikkotasosta.

Anna linkeille nimet

- Mitä linkistä tapahtuu? Avautuuko siitä tiedosto tai siirrytäänkö kokonaan uudelle sivulle? Onko linkattu sivu eri kielellä kuin lähtösivu? Kerro lukijalle!
 - <https://www.youtube.com/watch?v=vakkygasXUo&feature=youtu.be>
 - VAI [Yleisradion opit tekstitykseen \(YouTube-video\)](#)
- Jos linkki ohjaa esim. pdf- tai Word-tiedostoon, kerro sekin linkkitekstissä.
- Jos linkki avautuu uudessa ikkunassa tai siirtyy muualle, kerro tai osoita se.
- ”Lue lisää” tai ”Klikkaa tästä” on pääsääntöisesti huono linkkiteksti.

Kerro kerro kuvasta

- ”Kaikki käyttäjälle esitettävä ei-tekstuaalinen sisältö on varustettu saman tarpeen täyttävällä tekstivastineella.” ([WCAG 2.1, kriteeri 1.1.1](#))
- Tarkoittaa mm. sitä, että kuvina oleva **tieto** kerrotaan myös tekstimuodossa heille, jotka eivät kuvaa näe.
- Tekstivastine, vaihtoehtoinen teksti, alt-teksti
- Teknisesti koodissa -elementin sisällä oleva alt-attribuutti.
- Kuvasta voi kertoa myös leipätekstissä. Tällöin alt-kenttä voi olla tyhjä.

Kerro tietosisältö tai välitä tunnelmaa

- Erityisen tärkeää on kertoa kuvista silloin, kun niillä välitetään tietoa: esimerkiksi graafit tai kaaviot, sisältöä selventävät valokuvat, tai kuvat, joihin viitataan tekstissä.
- Koriste-, kuvitus- tai tunnelmakuvien kohdalla voi käyttää harkintaa. Niitä voi kuvailla tiiviisti tai merkitä ne koristekuviksi.
- Jos koristekuvalle ei kirjoita vaihtoehtoista tekstiä, jätetään alt-attribuutti tyhjäksi.
 - Tällöin ruudunlukuhjelmat osaavat ohittaa kuvan.
 - Julkaisujärjestelmät saattavat tehdä tämän myös automaattisesti.

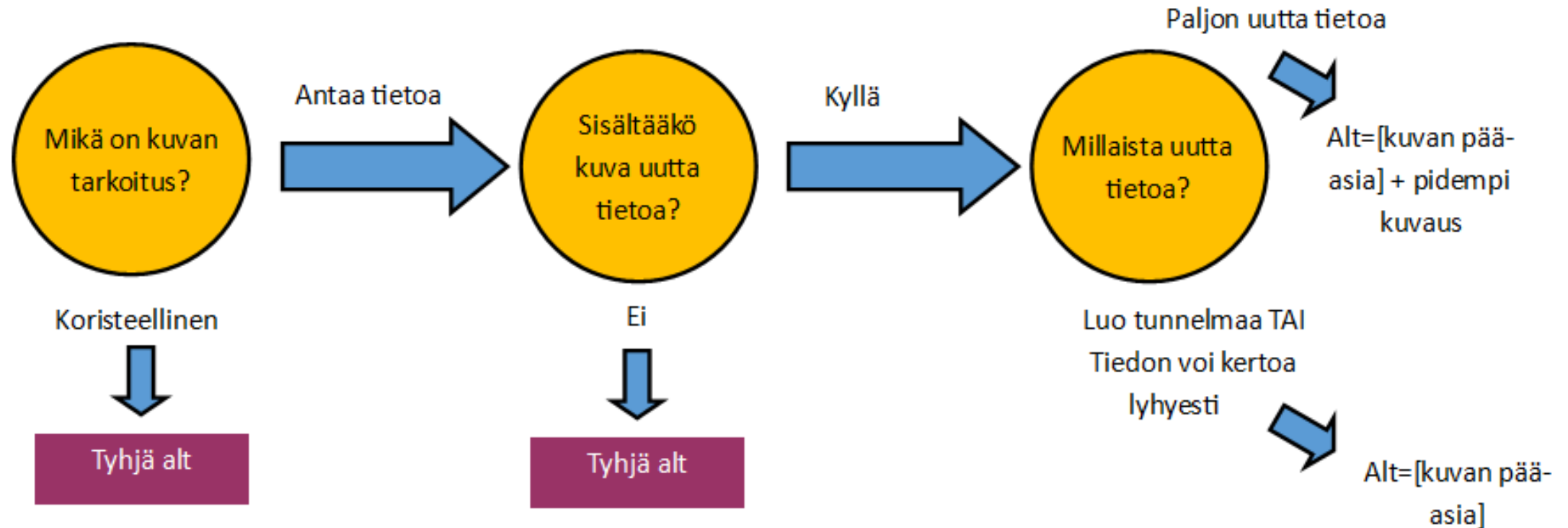

Keskity olennaiseen

- Jos kuvalle tarvitaan vaihtoehtoinen teksti, kerro siinä olennainen kuvassa näkyvä tieto.
- Mieti mikä tieto jää saamatta, jos kuvaa ei näe.
- Jos tieto on jo leipätekstissä, se riittää.
- Käytä samanlaista kieltä kuin ympäröivässä tekstissä.
- Tee alt-tekstistä lyhyt ja napakka. Keskity olennaiseen.
 - Varsinaista merkkimäärärajoitusta ei ole, mutta yleensä lyhempi on parempi.
 - Jos tekstivastineesta tulisi kovin pitkä, pohdi, kannattaisiko kuvan sisältöä avata myös leipätekstissä.
- Jos kuvassa näkyy tekstiä, anna se alt-tekstissä.

Päätä tarvitaanko alt-teksti

Saavutettava kuva?

- Kuviin liittyy myös muita vaatimuksia kuin vaatimus tekstivastineesta.
- Riittävän tarkka, on suurennettavissa
- Kun välitetään tietoa: selkeä kuva, ei erikoisia kuvakulmia, ei juurikaan tulkinnan varaa
- Kognitiivinen saavutettavuus: kuva on yhtenevä tekstin viestin kanssa
 - [Selkokeskuksen sivu selkokuvista](#)
- Kaaviot
 - Hyvät kontrastit
 - Väri ei ole ainoa keino välittää tietoa. Kaavion voi ymmärtää myös harmaasävyisenä

Entä asiakirjat ja tiedostot?

- Myös verkkosivuilla julkaistut pdf-tiedostot, PowerPoint-esitykset ja muut dokumentit kuuluvat saavutettavuusvaatimusten piiriin.
- Vinkkejä saavutettaviin tiedostoihin: saavutettavasti.fi: [Saavutettavat asiakirjat](#)
- eOppiva-palvelussa kaikille avoin kurssi [Saavutettavat asiakirjat verkossa](#)

Verkkosisällön tarkistuslista

- **Otsikot:** oletko käyttänyt otsikoita loogisessa järjestyksessä ja muistanut antaa silmäilyä helpottavia väliotsikoita?
- **Kontrastit:** jos olet käyttänyt tekstissä värejä, erottuuko teksti varmasti taustasta? Erityisen tarkkana kannattaa olla, jos tekstiä lisää kuvan päälle.
- **Tekstivastineet:** onhan kuville annettu tekstivastine tai ne on merkitty koristekuviksi?
- **Linkkien nimet:** onhan tekstisi sisältämällä linkeillä ymmärrettävät ja ainutkertaisten nimet, joista käy ilmi, mihin linkki johtaa?
- **Kielimerkinnot:** Jos tekstissäsi on useampaa kieltä, onhan sivun pääkielestä poikkeavat kielet merkitty ohjelmallisesti.

Saavutettavuus somessa

Somekanavat, videot,
podcastit

Saavutettavasti myös somessa

- Lain saavutettavuusvaatimukset pitää huomioida myös sosiaalisessa mediassa siltä osin kuin käytetty alusta sen mahdollistaa.
- Pienin keinoin myös sosiaalisen median sisällöistä saa saavutettavampia kaikille.
- Yleisimmät kanavat huomioivat saavutettavuuden melko hyvin, esimerkiksi Twitteriä tai Facebookia voi mainiosti käyttää vaikkapa ruudunlukuohjelmalla.
- Selkeä, tiivis kieli, kuvien tekstivastineet sekä videoiden tekstitykset jo parantavat somekokemusta lukuisille käyttäjille.
- Paras vinkki: seuraa alustojen omia saavutettavuusaiheisia uutisia, alustat päivittyvät usein ja tieto vanhenee äkkiä.
- Huom. ns. hallintatyökalut eivät välttämättä tue saavutettavuutta.

Facebook 1/3

- Facebookissa kuville kannattaa antaa tekstivastine.
- Kun kuvaa lisää, valitse **Muokkaa**
- Sen jälkeen Kuvatiedot-ikkunasta painike **Vaihtoehtoinen teksti**
- Syötä teksti kohtaan **Mukautettu vaihtoehtoinen teksti**.
- Jos kuva on samalla linkki, sille ei tarvitse antaa erillistä tekstivastinetta. Kuva toimii linkkinä.

Facebook 2/3

Kuvatiedot

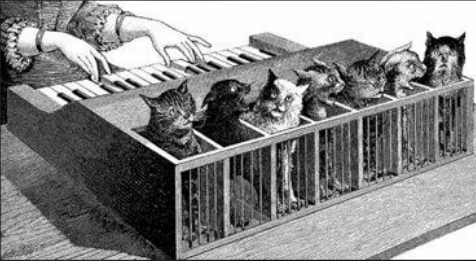
- Rajaa
- Kierrä
- Merkitse kuva
- Tekstityökalu
- Vaihtoehtoinen teksti**

Käytä tässä kuvassa luotua vaihtoehtoista tekstiä tai lisää mukautettu vaihtoehtoinen teksti:

Kuvassa voi olla kissa

Mukautettu vaihtoehtoinen...
Puupiirroskuva kissapiirroksesta.

Tallenna Peruuta

Facebook 3/3

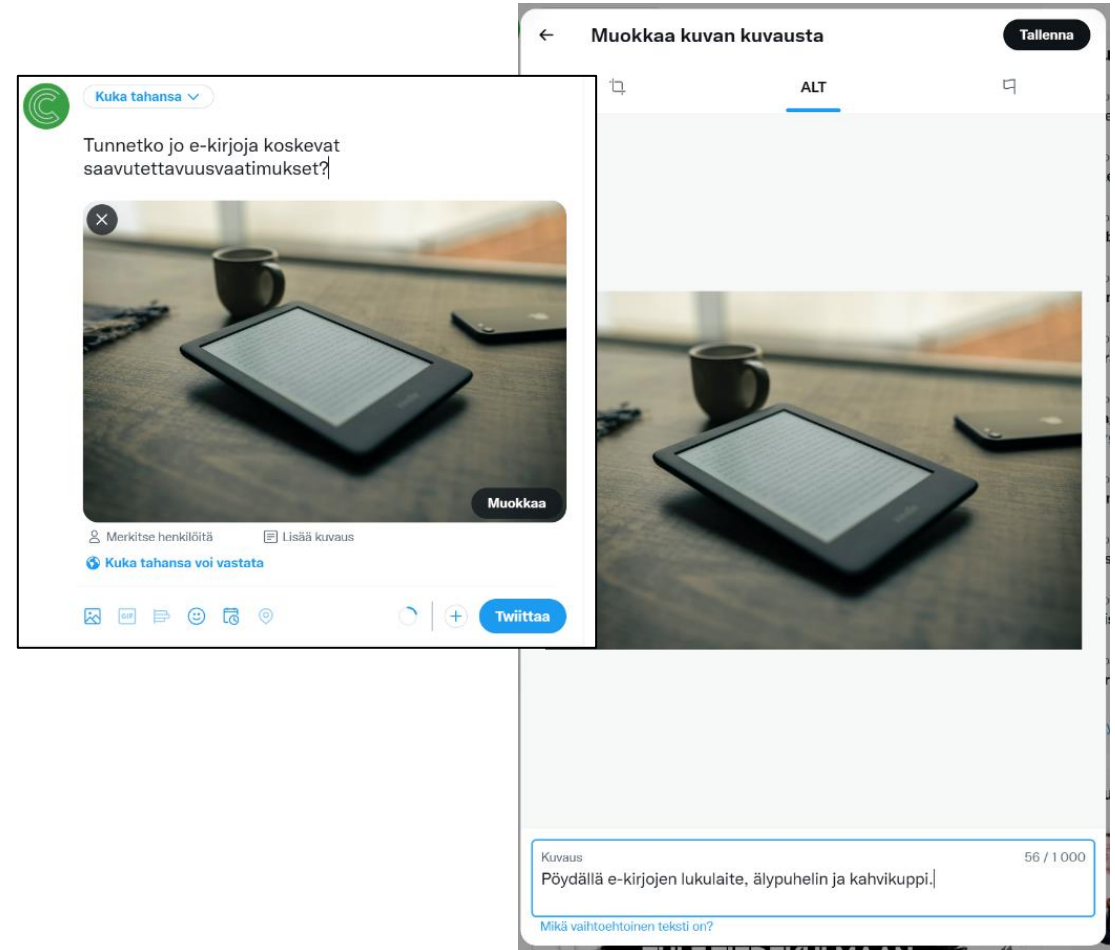
- HUOM! Jos kuvausta ei itse lisää, Facebookissa on käytössä tekoäly, joka laatii kuvauksia.
 - Joskus se osuu oikeaan, tai ainakin lähelle, usein lopputulos voi olla kummallinen. Ks. esimerkki.
 - **Käyttäjä** voi valita, onko ominaisuus päällä: sisällön lisääjä ei voi siihen vaikuttaa.
- Facebookilla on hyvä ohjesivusto [Facebook helppokäyttötoiminnot](#) tai engl. Accessibility

alt="Kuvassa voi olla pakettiauto, raitiovaunu ja tekstissä sanotaan KIRJASTO POKKARI KIRJASTO C1J-220"

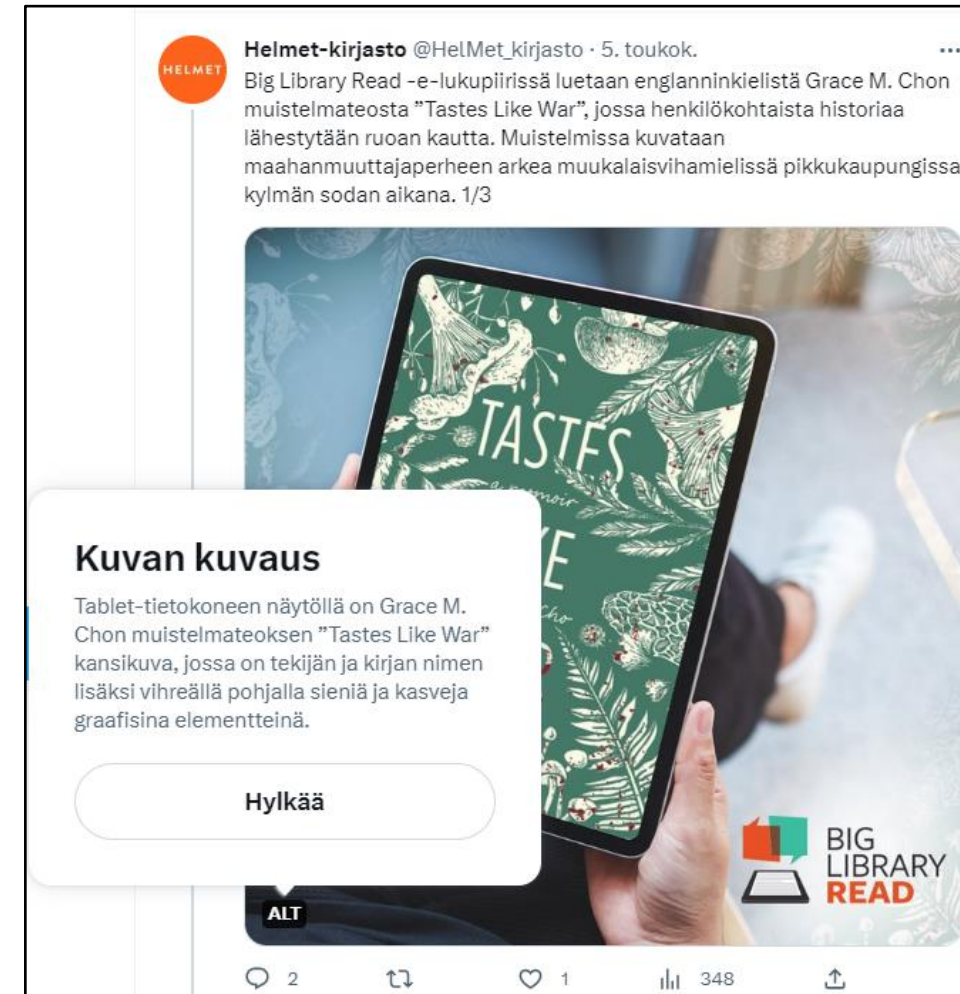
Twitter 1/2

- Kuville voi lisätä vaihtoehtoisen tekstin samalla, kun twiittiin lisää kuvan.
 - Myös gif-animaatioille
 - Jälkikäteen muokkaaminen ei ole mahdollista, kuten ei muutenkaan twiittien.
- Lisätään kohdasta ”Lisää kuvaus”:
- Lisätään kohdasta ”Lisää kuvaus”: aukeaa valintaikkuna.
- Vaihtoehtoinen teksti saa olla jopa 1000 merkkiä pitkä.

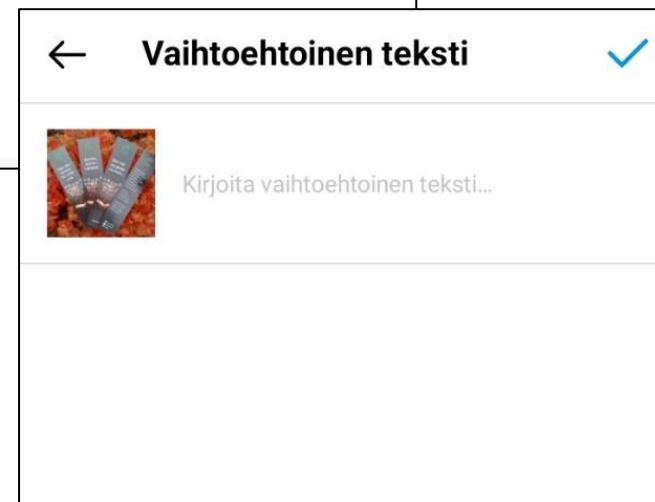
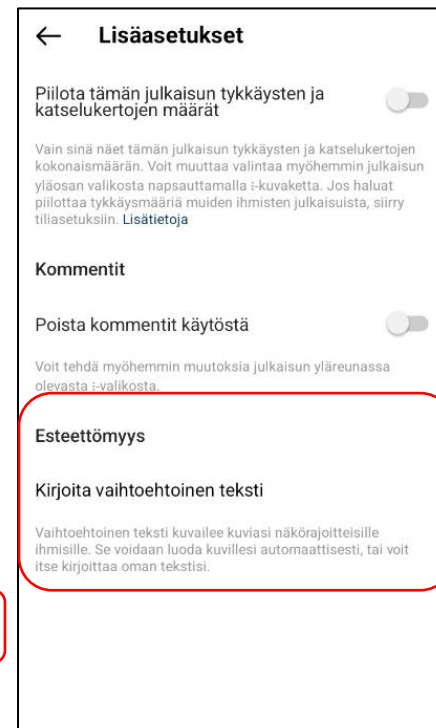
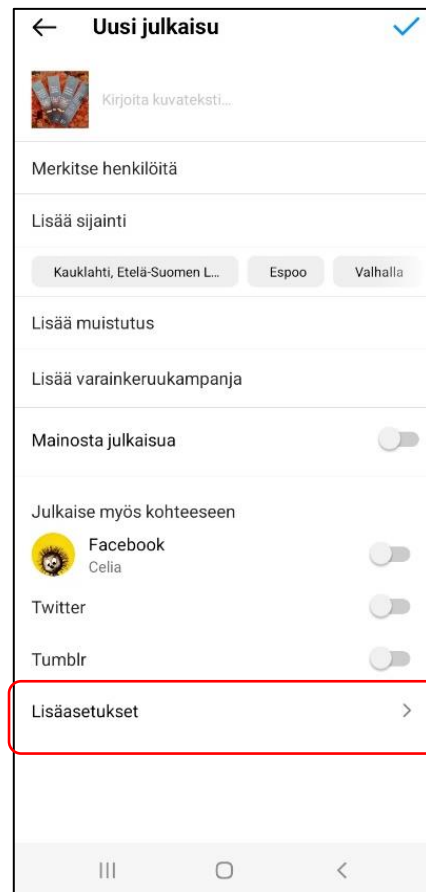
Twitter 2/2

- Twitterin tekstivastineominaisuudet muuttuivat vuonna 2022.
- Tekstivastine on saatavilla näkyviin kaikille käyttäjille.
 - Saa näkyviin kuvan laidassa olevasta alt-painikkeesta.
 - Huom! Käytä silti kenttää **kuvan kuvailuun**, älä kohdistu tekstiä näkeväälle käyttäjälle esimerkiksi kertomalla kentässä kuva ottajan nimen tai muuta lisätietoa.
- Käyttöön voi ottaa asetuksissa muistutuksen, joka huomauttaa, jos kuvalle ei ole lisätty tekstivastinetta:
 - Selainversiossa: Asetukset ja tuki > Asetukset ja yksityisyys > Esteettömyys > Saa kuvailumuistutus

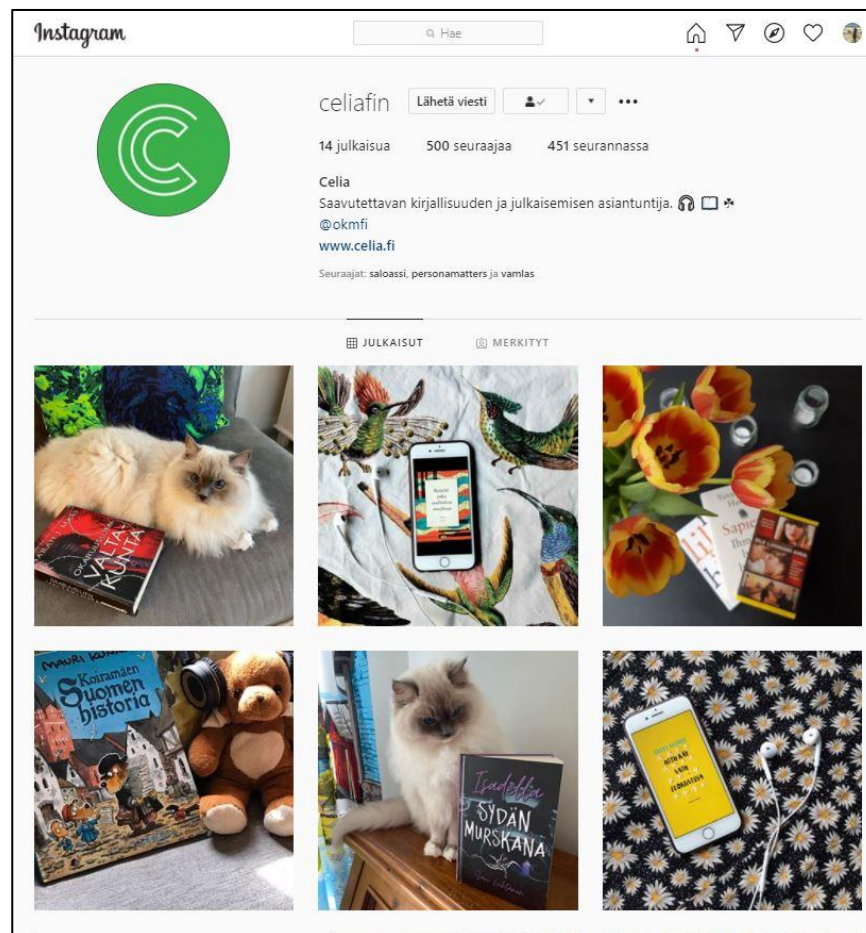
Instagram 1/2

- Myös Instagramissa on mahdollista lisätä kuville vaihtoehtoinen teksti.
- Samasta kohdasta, missä lisätään kuvateksti. Alhaalla Lisäasetukset.
- Lisäasetuksista kohta Esteettömyys ja Kirjoita vaihtoehtoinen teksti.
- Kuvan sisällön voi myös kuvailla jakotekstissä.
- Instagramissa on myös käytössä Metan tekoäly (eli sama kuin Facebookissa). Jos alt-kenttä on tyhjä, tekoäly arvaa, mitä kuvassa voisi olla.

Instagram 2/2

- Instagramin muiden sisältöjen (tarinat ja reelsit) kohdalla saavutettavuus on heikompaa
- Story-jaoissa ei voi antaa vaihtoehtoista tekstiä kuville.
- Videoiden automaattitekstitys ei vielä toimi suomeksi.
- Kannattaa hyödyntää luovasti olemassa olevia mahdollisuuksia: esim. tekstitä videoklipit tekstityökalulla, laita vain vähän asiaa per klippi. Puhu selkeästi ja niin, että puhuja näkyy kamerassa.

Muut kanavat

- **LinkedIn:** LinkedInissä kuville voi kuvan lisäyksen yhteydessä lisätä vaihtoehtoisen tekstin.
- **TikTok:** aiemmin sovelluksessa ei käytännössä ollut mitään saavutettavuustukea. Nykyään englanninkielisille videoille on tarjolla mm. automaattinen tekstitys ja teksti puheeksi -toiminto. Välkkyvistä videoista varoitetaan. Seuraamme kehitystä suomeksi.
- **YouTube:** 23.9.2020 jälkeen julkaistuissa videoissa pitää olla kielensisäinen tekstitys. Videoiden tekstittämiseen voi myös käyttää YouTuben tekstitystyökalua. Automaattitekstitys ei vielä ole tarjolla suomeksi.

Videot ja äänitteet

- Etenkin, jos tietoa välitetään vain video- tai äänimuodossa, kannattaa varmistaa, että kaikki saavat tarvittavan tiedon.
- Videosisältöä koskee useampi WCAG-kriteeri, joita sovelletaan riippuen siitä, millaista ääntä videossa on.
- Äänitteille, esim. podcastit, pitäisi tarjota tekstiversio eli transkripti.
- Kriteerien avulla varmistetaan se, että kuulo- ja näkövammaiset saavat videoissa tai äänenä olevat tiedot heille sopivassa muodossa.
- Etenkin somekanavissa videot kannattaa tekstittää aina: tekstitetyt videot saavat tutkitusti enemmän katsojia ja niitä katsotaan pidempään.

Jos videossa on vain taustamusiikkia

Tai jos videossa ei ole ollenkaan ääniraitaa

- Pohdi, mitä tietoa videokuva sisältää: mitä tapahtuu, kuka tekee mitä, näkyykö kuvassa tekstejä?
- Jos videota ei näe, pohdi: Saako videolla olevat tiedot verkkosivuilta tekstinä?
- Jos saa => Kerro videon kohdalla, että kyseessä on tekstin mediavastine ja sijoita videoupotus tai linkki videoon tekstin yhteyteen.
- Jos ei saa => Lisää videoon kuvailutulkkaus eli sisällön ääneen kertominen
 - Esim. kaikki videolla olevat teksti luetaan ääneen ja kuvaillaan olennaiset tapahtumat

Jos videossa on puhetta

- Videoon kannattaa lisätä kielensisäinen tekstitys
 - Suomenkielisissä videoissa tekstitys suomeksi, ruotsinkielisissä videoissa ruotsiksi
 - Käännöstekstityksiä ei laissa vaadita! Ne saa toki myös tehdä.
- Tekstityksessä on hyvä myös kertoa olennaiset äänet ja ilmoittaa puhuja, jos se ei videosta selviä.
- Tekstityksestä hyötyä myös niille, jotka eivät esim. taustametelin vuoksi kuule ääniä
 - Somekanavissa suurin osa katsoo videot ilman ääntä

Miten tekstitys pitäisi tehdä?

- Tekstityksen saa polttaa kuvaan (open captions) tai sen voi lisätä erillinen tekstityksenä, joka käyttäjä saa näkyviin tai pois (closed captions)
- Jälkimmäinen tapa on saavutettavampi, sillä käyttäjät voivat tarvittaessa muokata tekstin ulkoasua, esim. suurentaa fonttikokoa.
 - Myös hakukoneet pääsevät closed captions -teksteihin käsiksi
- Lain mukaan tekstitys pitää tehdä kahden viikon kuluessa julkaisusta. Siihen kannattaa varata aikaa!
- Älä kikkaile tekstityksen ulkonäön kanssa. Televisiosta tuttu malli on tuttu ja turvallinen.

Suunnittele hyvin

- Ota saavutettavuus huomioon jo videon ideointivaiheessa
- Tee käsikirjoitus ja hyödynnä sitä tekstitysvaiheessa
- Seuraa erilaisten työkalujen, esimerkiksi puheentunnistussovellusten kehittymistä ja kokeile niitä
- Jaa tietosi ja kokemuksesi kollegoille!
- <https://www.kirjastokaista.fi/videoiden-ja-podcastien-tekstitys-10-kaytannon-neuvoa/>

Podcasteista tekstiversio?

- Digipalvelulaki edellyttää, että äänitteiden, esim. podcastien sisältö annetaan tekstimuodossa.
- Maailmalla alkaa olla tavanomaista, että suosituista podcasteista julkaistaan kaikille transkripti.
 - Tarkka, mutta mahdollisesti siistitty tekstiversio, josta käy ilmi, milloin kukakin puhuu: tiivistelmä tai samaa asiaa käsittelevä artikkeli on siis eri asia
 - Julkaistaan usein podcastin yhteydessä samalla alustalla
 - Muoto vapaa
- Tekstiversiossa voi tehdä hakuja, ja se lisää myös hakukonenäkyvyyttä

”14 vuorokauden sääntö” ja muita väärinkäsityksiä

- Live-tallenteille, jotka jätetään verkkoon katsottaviksi, tulee 14 vuorokauden sisällä tehdä kiellensisäinen tekstitys.
- Ohje ei siis tarkoita, että minkä tahansa videon ”saisi” julkaista kahdeksi viikoksi ilman tekstitystä.
- Jos tekstitystä ei syystä tai toisesta voida tehdä, tekstittämättömän videon saa julkaista, mutta siitä täytyy kertoa saavutettavuusselosteessa ja esittää arvio siitä, millä aikataululla asia korjataan.
 - Sama koskee muitakin verkkosisältöjä: saavutettavuuspuutteita saa olla, mutta niistä pitää kertoa selosteessa ja ne on pyrittävä korjaamaan.
- Tekstityksen puutteesta kannattaa kertoa myös katsojille.

Lopuksi

Pikkuaskelin eteenpäin

- Jos saavutettavuusvaatimukset tuntuvat aluksi hankalilta ja tuntuu, että uutta opeteltavaa on paljon, älä panikoi!
- Opettele tuntemaan työkalujesi keinot parantaa saavutettavuutta (esim. miten Facebook-sovelluksessa lisää alt-tekstin) ja harjoittele niiden käyttöä.
- Muista ottaa saavutettavuus huomioon alusta lähtien, älä jätä sitä loppuvaiheen varmisteluun.
- Pikkuhiljaa saavutettavuuden varmistamisesta tulee rutiinia.

Lisätietoa saavutettavuudesta

- [WebAIM.orgin kattava sivusto](http://WebAIM.org) sisältää paljon selkeitä käytännön ohjeita
- Saavutettavasti.fi -sivustolla on erityisesti vinkkejä saavutettaviin tiedostoihin, mutta muitakin ohjeita löytyy
- Saavutettavuusvaatimukset.fi on saavutettavuusvaatimuksien toteuttamista valvovan viranomaiset sivusto. Myös ruotsinkielinen versio
- [Papunet: saavutettavuus](http://Papunet.fi) Kehitysvammaliiton hyvä suomenkielinen sivusto
- Vertaistukea: [Facebook-ryhmä Verkkopalvelujen saavutettavuus](#), Slackissa kanava Saavutettavuusverkosto

Kiitos!

www.celia.fi

saavutettavuus@celia.fi

24.5.2023

